

שיחה עם ד"ר זרח ורהפטיג שר הדתות לשעבר

דעת תורה מהי ?

דעת תורה היא ההלכה של "זקן ממרא" וההלכה של "לא תסור מן הדבר אשר יורוך ימין ושמאל" מטרת הלכות אלו הוא לשמור על תורת ישראל שלא תיעשה כשתי תורות.

הפרוצדורה המשפטית בזמן שסנהדרין היתה קימת היתה כך: זקן מופלא של בי"ד אשר מאן לקבל את הכרעת הסנהדרין שבעירו, עבר להתדיין בפני בי"ד הסמוך לעירו, לא הוכרעה ההלכה שם, עבר הדין לבי"ד שעל פתח הר הבית ומשם לבי"ד שעל פתח העזרה ובסופו של דבר לבית הדין הגדול שישב בלשכת הגזית.

הכרעתו של בית הדין הגדול חייבה את כל ישראל ואם הזקן המרה את פיהם התחייב ענש מיתה.

בית הדין של יבנה

העובר על הוראת בית הדין שביבנה, אינו חייב מיתה כשם שחייב זה שעובר על הוראת בית הדין שבלשכת הגזית, אלא עובר על איסור של "לא תסור" כך היה הדין גם בזמן שהבית עוד עמד על תילו.

מקור דין זה, לפי דעת הירושלמי הוא הפסוק "וקמת ועלית" — לרבות את בית הדין שביבנה, מיותר לציין שהוא הדין לכל בית דין בכל מקום ובכל זמן. חובת הציות לבתי דין אלו חלה על כל ישראל. אלא, שכל ישראל שאינם חברים בבית הדין, לא קיבלו ענש על שהמרו את פי בית הדין, אלא רק עברו על האיסור של "לא תסור".

בית הדין של יבנה לשאלה

יש הבדל חשוב ביותר בין בית הדין שבלשכת הגזית לבין בית הדין שביבנה. בית הדין הגדול בירושלים חייב את כל ישראל בין אם פנו אליו או לא. לעומתו, שאר בתי הדין יונקים את כחם, מכח הפניה אליהם וכח סמכותו חל רק כלפי הפונים אליו. זה פירוש המשפט — "בית דין שביבנה לשאלה" כלומר רק אחר שנשאל בדבר. מכאן מקור נפתח לעקיפת בתי הדין בימינו.

והרי כמה דוגמאות לכך: היה ויכוח בין שני חכמים מאותה מפלגה, כשהאחד תבע מזולתו להתפטר מהכנסת לטובתו על סמך הסכם קודם ביניהם. הלה ניסה לתובעו בבית דין רבני וחברו סירב להופיע בפניהם והתביעה נתבטלה.

דוגמא נוספת: איש מסויים תבע את ח"כ חזני בענין שרות לאומי והלה סירב להופיע בפני בית הדין בטענה שבית הדין לא הוסמך לכך אלא רק בעניני אישות, סרובו נתקבל ובית הדין הסתלק מהענין.

לעומת זאת ידועים מקרים ששני הצדדים הסכימו להביא דברם לבית הדין הרבני, כמו דיון שנערך בין אגו"י והמפד"ל בבית הדין הרבני ברחובות, ובית הדין פסק לחובת המפד"ל וזו קיבלה את הכרעתו. גם שמענו על מקרים שאחד הצדדים לא נענה לפסק הדין על אף שבתחילה הסכים להופיע לביורר.

האם בית דין רבני אזורי או ביה"ד התורני הגדול לערעורין צריכים להכנס לסוגיות ציבוריות מיזמתם הם ?

לפי דעתי לא. בתי הדין הרבניים הוקמו על פי חוק הדיינים והם קיבלו סמכויות מוגדרות של כפית הסמכות על כל יהודי לכמה נושאים בלבד. כל נסיון מצידם להרחיב את תחום סמכויותיהם מעבר למה שהוענק להם, יעורר התנגדות ונסיונות לצמצום היקף סמכויותיהם הקימות כבר, ע"י חוגים שונים. במיוחד ישוש על כך בית המשפט העליון. שיעסקו בדברים אלו רבני ערים או הרבנות הראשית לישראל, ולא בתי הדין הרבניים. בעת שכיחתי כשר הדתות, השתדלתי לכוון שאלות ציבוריות לרבנות הראשית ולעולם לא לבתי הדין הרבניים.

בתי הדין הרבניים חייבים להכיר בעובדה הפשוטה שאין להם אמצעי כפיה בנושאים שלא בתחום סמכותם. ואם למרות זאת, יתערבו בעינים לא להם עלול הדבר לגרם לאי ציות לפסקיהם, ו"לזילותא דבי דינא" ועל בתי הדין החובה למנע זלזול כלפיהם. זו הסיבה לכלל שאין גוזרים גזרה על הצבור כשידוע שהצבור לא יוכל לעמוד בה.

ישנה בדיחה מפורסמת של ר' חיים בריסקר, ששנים לא יודעים את כוחם הקו"ק והרב, הקו"ק הרוסי הרי יכול להכות כל מי שירצה בלא מוחה בידו ואינו עושה כר. והרב בישראל שפוסק על ימין ועל שמאל ומה שוה פסקו של רב בישראל אם הציבור לא ישמע לו.

אילו שאלות ציבוריות צריך להפנות לרבנות ?

אין בזה דברים מוגדרים, הכל לפי מה שהוא הדור, אפשר להרחיב ואפשר לצמצם, וטוב לדעת גם את סוד הצמצום. בזמנים שהרב היה גם ראש הקהל, נשאל הרב בכל דבר, והיתה זהות מוחלטת בין שני תפקידים אלו. אך לעומת זאת היו זמנים שהיתה הפרדה מלאה בין השלטון לרבנות. בתקופת המלכות היו מאבקים חריפים בין המלך והנביא, או המלך והכהן, או בין המלך והסנהדרין בתקופה מאוחרת יותר. להלכה המלך הוא המוציא והמביא את העם למלחמה אמנם כתוב שהמלך נמלך בסנהדרין, אך על מהות התייעצות זאת ישנה מחלקת ראשונים. ורש"י מסביר שמבקש הוא מהם שיתפללו על העם שיצליחו במלחמה וכן כתב הר"ן ועוד ראשונים.

בין רבנים ועסקנים בראשית הדרך של המזרחי

היה קיים מתח מאז ומתמיד בין ההנהגה הרוחנית להנהגה המעשית, הבחנו בכך גם בכל דרכו של המזרחי והפועל המזרחי מאז הוסדרו לפני 74 שנים. לפני ועידת וילנא ובתוך הוועידה היה מתח חריף בין רוב גדולי התורה אז שהיו נגד

ציננות פולטית מעשית, ונגד הגשמה מדינית, לבין רב הציבור ולעתים היתה להנהגה הצבורית השפעה יותר גדולה מאשר להנהגה הרוחנית. בפולין היה נשיא המזרחי עסקן רב פעלים בשם ה. ה. פרבשטיין שלא היה תלמיד חכם במיוחד. אולם השפעתו על רבני התנועה היתה מכרעת. זכור לי ויכוח גדול שהיה בין הרב קובלסקי, ממנהיגי המזרחי וגדולי הרבנים שבפולין לבין שמעון וסרמן שהיה עסקן צעיר מן השורה. הויכוח נסב סביב השאלה אם על הפועל המזרחי להכנס להסתדרות הכללית. הרב קובלסקי היה בעד ושמעון וסרמן התנגד ודעתו נתקבלה. ועוד ויכוח גדול שהיה בתנועה אחרי רצה ארלוזורוב כשעלתה ההצעה לפרוש מן הסוכנות. ושוב עמדו עסקנים מול רבנים בראש מחנה הרבנים עמד אז הרב אוסטרובסקי שיסד את המזרחי הוותיק הפורש. ודעתם של העסקנים הפוליטיקאים היא שנתקבלה.

להיכן נעלם המודל של ה"רב-העסקן" ?

הרבנות הפכה בימינו למקצועית. הרב מצמצם בתחום עיסוקו המקצועי שהוא רב ביותר, ומתנזר מפעילות תנועתית. נכון גם שחל שינוי בהלך המחשבה של התנועה. פעם חשבנו לבלתי אפשרי שבין נציגינו בכנסת לא יופיע רב. כיום התרגלנו לעובדה שאפשר בלעדיו.

זאת ועוד, הרבנים בימינו מרגישים שהם צריכים להיות מעל ההתעסקות הפוליטית היום יומית יש הרגשה שהתעסקות בפוליטיקה תפגע בכבוד הרב, במעמדו, ובכבוד התורה. לדעתי האמת היא הפוכה אם הרב ישמיע דעתו מבפנים, מתוך מוסדות התנועה, דעתו תשמע ותכובד יותר.

הרב הרצוג זצ"ל היה עסקן פעיל בתנועת המזרחי באירלנד באנגליה וכשנתמנה לרב ראשי בישראל ראה צרך לפרש מכל פעילות מפלגתית ולהיות מעל זה. כמו"כ הרב עמיאל זצ"ל שהיה איש תנועה מובהק התרחק קצת מפעילות מפלגתית עם התמנותו כרב ראשי של תל-אביב יפו.

אולי הסיבה לכך היא משום שאין צרך היום באנשי חזון כמו פעם ?

אמנם כן, אעפ"כ יש מקום גם היום לרבנים ואנשי רוח בתוך התנועה. לא יחסר המזג.

האם אין חשש שאנשי הרוח יפלטו החוצה אם לא יעסקו בעבודה השחורה, כגון ישיבה בוועדות, תעמולה, חקיקה ומדיניות ?

לא בהכרח. הנה הרב מ. צ. נריה תרם רבות בנאומיו, בשטח החינוך, הדת, הפזורה היהודית בעולם בכלל ובתאור מצב היהודים ברוסיה בפרט ועוד.

היש הד לתרומה כזאת ?

אין הקדב"ה מקפח שכר שיחה נאה ואין צבור מקפח שכר שיחה נאה לנאומים כאלו יש השפעה חינוכית רבה מאד.

מדוע אי"כ נפלט הרב נריה מהכנסת ?

אני חושב משום שהוא לא מצא שם את מקומו. אולם לא רק הוא נפלט, עוד אנשי רוח גדולים וטובים נפלטו, כגון אורי צבי גרינברג ויזהר סמילנסקי ופרופ' דב סדן ועוד. העבודה בתנועה היא סדנא מצויינת לעבודה עם צבור בשביל הרבנים, והם חייבים להעריך זאת.

האם לא רצוי שהמוסדות יאמצו לעצמם רבנים או מוסדות רבניים, בהם יתיעצו בכל דבר בעל השלכות ציבוריות ?

עצתי לתנועה להכניס מה שיותר רבנים צעירים ת"ח לתוך מוסדותיה ולשאל פחות שאלות אנשים וגופים שמחוץ למפלגה. שאלות שואלים בנושאים הלכתיים מובהקים ואסביר את עמדתי. בדרך כלל יש ניגודי גישות בין המפלגה לרבנים ניקח למשל את חק השבת אנחנו היינו בעד קבלת החק גם בלי ביטול התחבורה הציבורית הקיימת בחיפה. רבני חיפה הרימו קול זעקה ומחאה והביאו את הדבר לרבנות הראשית וגררו אותנו לשאל בענין זה את פי הרבנים. בסופו של דבר הרבנות הראשית אסרה עלינו להגיש את הצעת החק. נדמה שלו התקבל אז החק פני השבת במדינה היו שונים בתכלית. אגב, בין יתר הרבנים שהתיעצתי אתם היה הרב פרנק ומעניינת תשובתו הקצרה והחד משמעית — "אין עושים שתי ערים נדחות בישראל" כלומר, הצילו את שניתן להציל. או לדוגמא חק נגד הונאה בכשרות, אשר גם הוא יכל היה לשנות את מצב הכשרות בארץ מן הקצה אל הקצה. גם בזה התנגדה הרבנות הראשית כתוצאה מהתראותיו של הרב טכורש וחבריו משום שבחק היה סעיף שאמר שאפשר להגיש בג"ץ נגד רב מקומי אם התנה את מתן ההכשר בדבר שאינו קשור ישירות לכשרות.

היתכן שהרבנות לא מבינה שיקולים אלו ?

במקרים רבים לא. הרב הרצוג, שהיה משפטן, היה יותר ער לשיקולים שלנו, הוא הבין שישנם דברים שלא ניתן להשיגם ע"י חקיקה, ושאינן מגמת פנינו לפשרות, אלא מלחמה ממושכת בדרך של כיבוש עמדות, ושל ניצול שעות כושר. הבאים אחריו הפכו לעקרוניים יותר, תדמית השבת ומעמד הרבנות בארץ וכדו' נחשבו בעיניהם יותר מאשר השגים חלקיים. ונהגו לפי הכלל של "שב ואל תעשה עדיף". צבור פוליטי, מעשי, יש לו גישה ריאליית יותר.

האם היו מקרים שהרבנות חיזקה את דרך פעולתכם ?

ודאי שהיו, למשל חק להגבלת גיל הבוסר לנישואין. החק נוסח בהתאמה מלאה עם הרבנות הראשית אשר הכירה בחשיבות החק, ובעקרון שיש למנוע קיומה של סתירה בין ההלכה לחק המדינה. הם הדברים ביחס לחק נישואין וגירושין, אשר נתקבל על דעת הרבנות הראשית למרות הסעיף של כפיה בגט. היה לנו על כך מו"מ ארוך ומיגע עם הרבנות עד שנפלה ההחלטה. אף על פי כן מעדיף אני לשאל פחות שאלות, כי רב ההפסד על השכר.

איך ידע העסקן, שאינו תלמיד חכם, מתי לפנות לרבנות ומתי לא לפנות? העסקנים קיבלו את אמון שולחיהם, ורבים הם. על כן יש לסמך על תבונתם והחלטותיהם, מה עוד שחלק גדול מהם הם ת"ח בעצמם.

מדוע בענין "גיור כהלכה" לא היה צריך לפנות לרבנות?

שאלת "גיור כהלכה" איננה שאלה הלכתית אלא טקטית מובהקת. הבעיה היא איך ואיפה להיאבק להשגת החק. האם בתוך הממשלה או מחוצה לה? האם היום או מחר? מה לרבנות ולזה? וכי מיטיבה היא מאתנו לדעת את תכטיסי הלוחמה הפוליטית? אם היתה על הפרק השאלה אם מותר לשבת סביב שלחן אחד עם יהודים מחללי שבת או עם יהודים שדעתם בנושא הגיור שונה מדעתנו או אם מותר לשבת יחד עם עבריינים — ניהא. זו שאלה הלכתית אלא שבזה כבר נפסקה הלכה בבית מדרשו של המזרחי והפועל המזרחי שמותר.

אם נושא זה אינו בתחום סמכותה של הרבנות הראשית מדוע התעקשת לציית להוראותיה אחר שנשאלה בדבר?

כששואלים ומתחייבים לקבל את פסק הדין. חייבים לקבל את פסקה ולא, יש בזה משום חילול ה'. הצבור אינו מסוגל ואינו מוכן להבין שיטה האומרת נשאל על מנת שלא לציית לפסק.

איזה רצפט יש לך לתקון המצב במפלגה?

להכניס יותר ויותר רבנים, אנשי רוח ותלמידי חכמים לתוך מוסדות התנועה. ואלו יכריאו את התנועה מתוכה. כך ורק כך הם יצליחו להעלות את התנועה לרמות גבוהות יותר, בשום פנים ואפן לא בשיטה של "אכס-קתדרה". יש נטיה בין צעירנו לרוץ לרבנות בכל נושא בוער, לדעתי, שיטה זו היא הזרת אסון לנו ובעיקר לרבנות, זה יהליש את מעמדה ויגרם לביזיונה. היו פעם בחירות לסיים הפולני, והתחרו בהם שני גושים של יהודים אחד ציוני ואחד אגודאי, רב גדולי ישראל יצאו בקריאה להצביע בעד הגוש האגודאי וכנגדם יצא חוצץ אחד ממנהיגי המזרחי שמחה בונם פלדמן, יהודי ישר ותמים וירא אלקים במאמר גדול בעתונות תחת הכותרת "אל תשמעו בקולם".

מה בדבר "חבר הרבנים של המפד"ל" האם חבר זה הוא גם בבחינת "אכס-קתדרה"?

החבר עשה פעם עבודה חשובה, ועיקר עבודתו היתה מתוך התנועה, כיום מרגשת בו נטיה להסתגרות וכתוצאה מכך השפעתו קטנה.

מי אשם בדבר? אולי הם התאכזבו מהתנועה?

לאיש צבור אסור להתעייף ולהתייאש, גם משה רבינו לא התיאש מעם ישראל, "עייף ויגע ולא ירא א-לקים".

מדוע הצבור המכונה "האגודאי" נשמע ומציית לרבנים המשמיעים דעתם "אכס-קתדרא"?

גם בצבור זה הדבר לא הולך. הנה בנושא המיזוג של אגו"י ופא"י היתה מחלקת חריפה בין הרבנים של האגודה לבין הפוליטיקאים, ושנים מהנשיאות של מועצת גדולי התורה התפטרו, והאחרים הביעו מחאתם ע"י כל מיני כרוזים. הרבנים לא צריכים לראות בפעילות תנועתית פגיעה בכבודם. קראו את הכתבים של הרב קלישר והרב אלקלעי ותראו כיצד הם הסבירו רעיונותיהם הגדולים תוך כניסה לעובי הקורה של ארגון הדברים עד לפרטים הקטנים ביותר ולא חששו שההתעסקות בפרטים הקטנים תפגע בכבודם.

השיטה, לעשות את התורה לחלקים שונים, הוראה באיסור והתר חלק אחד, והוראה בשוק החיים חלק שני, להיות נכנעים להוראות חכמי הדור בחלק הראשון ולהשאיר לחופש בחירתם בחלק השני, היא השיטה הישנה של המינים בירידת היהדות באשכנז, אשר הדיחו את עם ישראל עד שיתערב בגוים ולא נשאר לפליטה...

וההפלאה בין הוראת איסור והתר להוראת הנדרים והנזירות, הפלאה זאת היא גלוי פנים בתורה ומבזה תלמידי חכמים ונמנים בין אלו שאין להם חלק לעוה"ב ונפסלים לעדות.

"חזון איש" זצ"ל במכתב לאחד ממנהיגי הצבור הדתי בשאלת גיוס בנות
